

Boekbesprekingen en nieuwe publikaties

De Bijzondere Rechtspleging

Op 6 november 2000 werd het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging door het ministerie van Justitie overgedragen aan het Algemeen Rijksarchief in Den Haag. De pers besteedde hier veel aandacht aan en sprak over het 'archief van de foute Nederlanders'. Die benaming is niet juist: zeker bevat het archief de dossiers van allen naar wie na de Tweede Wereldoorlog justitieel onderzoek is gedaan wegens verdenking van collaboratie of verraad.

Dat het niet bij alle onderzoeken tot een veroordeling is gekomen, is ook belangrijk om te vermelden. Het belang van het archief is duidelijk: hieruit moet ooit het beeld oprijzen van de werkelijke mate van collaboratie van de Nederlandse bevolking tijdens de jaren 1940-1945. Het archief is de komende 25 jaar slechts beperkt openbaar. De dossiers betreffen personen tegen wie verdenking bestond. Dit waren mensen uit alle geledingen van de maatschappij, met alle soorten functies en alle soorten van betrokkenheid. Niet alleen over verdachten maar ook over hun gezinsleden, verwanten en vrienden werd ten behoeve van het justitieel onderzoek informatie verkregen en verzameld. De gevoeligheid van de informatie is daarmee aangegeven. De bij wet geregelde bescherming van de persoonlijke levenssfeer verbiedt algemene openbaarmaking op dit moment.

De laatste jaren is steeds meer aandacht gekomen voor de 'foute Nederlanders' en vooral voor hun kinderen. Juist die laatsten verkeren vaak, door bijvoorbeeld zwijgzaamheid van hun ouders, in grote onzekerheid over hun eigen verleden en het verleden van die ouders. Voor mensen die weten of vermoeden dat over henzelf of over bijvoorbeeld hun ouders informatie in het archief is te vinden, is de mogelijkheid om het archief te raadplegen nu vereenvoudigd. Meer informatie daarover kan men nazoeken op internet (www.archief.nl/rad/ara) of navragen bij het Algemeen Rijksarchief (tel. 070-331 54 00, e-mail ara@rad.archief.nl)

Het personeel van het Algemeen Rijksarchief heeft speciale training gekregen om, indien inzagerecht bestaat, de dossiers zo compleet mogelijk aan te bieden. Dat was ook wel nodig. Het archief bevat 452.000 dossiers en heeft een omvang van vier strekkende kilometers. Het is zeer complex van samenstelling en ordening en bevat verschillende toegangen in de vorm van kaartbestanden en een database. Het archief bevat daarnaast niet alleen de justitiële dossiers maar ook de archieven van de verschillende opsporingsdiensten. De Stichting Moderne Rechtsgeschiedenis heeft nu een publicatie uitgegeven waarin een schat aan informatie is te vinden over de samenstelling van het archief, over de mogelijke inhoud van de dossiers en over de wijze waarop die dossiers tot stand zijn gekomen. Aan de hand van enkele sprekende voorbeelden wordt een en ander geïllustreerd. Ook de werking van de Bijzondere Rechtspleging en van de opsporingsdiensten wordt kort verklaard. Voor geïnteresseerden in de Tweede Wereldoorlog is dit boekje onmisbaar. Voor hen die een persoonlijk belang bij dit archief hebben kan het zeker zijn nut hebben.

Sj. Faber en G. Donker. *Bijzonder Gewoon. Het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (1944-2000) en de 'lichte gevallen'*. Haarlem, MORE, 2000. 110 pp. ISBN 90-806021-1-6. Prijs: f20,00

CMA

Cultuurhistorische Waardenkaart Gooi en Vechtstreek

De provincie Noord-Holland heeft het initiatief genomen om de cultuurhistorische waarden, op en in de bodem van de hele provincie, in kaart te brengen. Het doel van het project is bewustmaking van de landschappelijke en cultuurhistorische verscheidenheid in de provincie, zodat gemeenten, waterschappen en anderen met die waarden rekening kunnen houden bij ruimtelijke ontwikkelingen. De Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) voor het Gooi en de Vechtstreek werd vo-

rig jaar gepresenteerd en is in twee vormen gepubliceerd. Als catalogus van alle waardevolle archeologische, bouwkundige en geografische elementen met kaartbladen die de hele streek beschrijven. En als boek waarin de belangrijkste waarden voor een wat groter publiek beschreven zijn. Het boek heeft als bijlage een cd-rom met het kaartmateriaal en de catalogusbeschrijving van de afzonderlijke waardevolle objecten.

De cultuurhistorische ontwikkeling van het Gooi en de Vechtstreek wordt in het boek, hoewel kort, helder beschreven. In feite is de publicatie een handzame gids voor de landschappelijke ontwikkeling van onze streek. Hilversum wordt vanuit verschillende invalshoeken beschreven: de impulsen voor de ontwikkeling van 20^e-eeuwse architectuur; de typering van de villawijken en ook de grafheuvels en grensstenen komen hierbij aan bod. De militaire verdedigingslijnes, de vestingstadjes, de esdorpen en de polders zijn interessant voor hen wiens belangstelling ook de rest van het Gooi en de Vechtstreek betreft. Diepgravend is het allemaal niet, maar overzichtelijk en helder beschreven zeker. Het boek is geïllustreerd met mooie foto's en duidelijke kaartjes, heeft een toegankelijk taalgebruik en een verzorgde lay-out.

Welk een contrast met de cd-rom! Slechts de zeer geduldige en puzzelende raadpleger zal deze op waarde kunnen schatten. De kaarten zijn lastig leesbaar op een 15-inch beeldscherm, de navigatie tussen de aan elkaar grenzende kaartbladen is onoverzichtelijk en de beschrijving van de waardevolle objecten en gebieden zeer technisch. Wel wordt een goede handleiding geboden maar die lost bovengenoemde bezwaren niet op. De cd-rom is duidelijk niet bedoeld voor de geïnteresseerde leek. Een gemiste kans om de cultuurhistorische waarden van onze leefomgeving breed onder de aandacht te brengen. In de nabije toekomst zal de CHW ook op internet worden aangeboden. Men mag hopen dat de gebruiksvriendelijkheid van de digitale kaart dan meer aandacht heeft gekregen.

De cultuurhistorie van Gooi en Vechtstreek. Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland. Haarlem, Provincie Noord-Holland, 2000. 72 pp. met cd-rom. De oplage van het boek is 2000 exemplaren. Mogelijk verschijnt een aanvullende druk. Bestellen bij: provincie Noord-Holland, postbus 123, 2000 MD Haarlem.

CMA

Twintigste-eeuwse bouwkunst

Als het straks weer lenteweer is zou een wandeling door Hilversum op het programma kunnen staan. Heeft men dan het boekje *Architectuur in Hilversum* in de jaszak dan wordt zo'n wandeling een ontdekkings-tocht in de eigen woonplaats. Het Dudok Centrum publiceerde deze gids in oktober 2000 en dat is een geslaagd idee geweest.

In zakformaat en voor een zeer schappelijke prijs biedt dit boekje op 66 pagina's een chronologisch overzicht van 60 topstukken van de architectuur die in de vorige eeuw tot stand zijn gebracht. Het eerst beschreven gebouw dateert uit 1901, een dubbele villa van architect J.H. Slot, het laatste gebouw uit het jaar 2000, het AKN-gebouw van Hoogstad Architecten. Juist de chronologische presentatie geeft een verrassend effect. Zo valt goed te zien dat Hilversum niet alleen de beroemde vooroorlogse architectuur bezit maar dat tot in het laatste eeuwjaar veel bijzondere ontwerpen zijn gerealiseerd. Daardoor bekruipt de lezer toch enige trots op zo'n architectonisch goed voorziene stad. De chronologische presentatie geeft ook helder aan dat de tachtiger jaren een wel zeer armoedige tijd waren: slechts 2 panden in de Spoorstraat (1982) en het GAK-gebouw (1983) werden de moeite waard gevonden.

Twee kaarten (in voor- en achterflap) met daarop de nummers van de beschreven en gefotografeerde gebouwen geven de mogelijkheid om deze architectuur te ontdekken en te genieten. En gelukkig: een architectenregister completeert het geheel.

J. Smit e.a. *Architectuur in Hilversum. Bouwkunst uit de twintigste eeuw in kaart gebracht.* Eindred. Suzanne Mulder. Hilversum, Dudok Centrum, 2000. 72 pp. ISBN 90-9013981-8 Prijs: f14,95

CMA

Westfaalse handelaren in Hilversum

De door onze kring georganiseerde jubileummanifestatie met als thema buitenplaatsen en landgoederen in Hilversum ligt ieder nog vers in het geheugen. Het bij die gelegenheid verschenen prachtige boek *Oorden van Schoonheid* is een blijvende aanwinst voor de plaatselijke geschiedschrijving. Vele onderzoekers/auteurs uit eigen kring hebben zich ingespannen om dit boek tot stand te brengen. Maar hoe gaat dat: elk van de be-

trokken auteurs heeft bij zijn onderzoek veel meer vondsten gedaan dan konden worden gepubliceerd. De eindredactie moest streng maar rechtvaardig zijn om elke onderzochte buitenplaats tot zijn recht te laten komen. Dat daarbij veel materiaal op de plank bleef liggen is dan onontkoombaar. Mogelijk profiteert de lezer van *Eigen Perk* in de toekomst nog van artikelen die op dat materiaal zijn gebaseerd.

Bij zijn onderzoek naar de bewoners van de Hoorneboeg (Hilveroord) had Wilfried Pott het geluk op het spoor te komen van het familiearchief Barge met daarin veel archiefmateriaal afkomstig van de verwante families Sinkel, Moormann en Ten Brink. Dit waren de families die de buitens Wisseloord en Hilveroord bewoonden. Niets geeft zoveel inzicht in karakter en belevingswereld van 'historische' personen als hun persoonlijke archieven. In persoonlijke en zakelijke correspondentie zijn die personen zelf aan het woord en spreken zij het meest direct tot de lezer. Juist die overvloed aan onderzoeksmateriaal veroorzaakte dat Wilfried Pott zich ernstig moest beperken in zijn bijdrage aan het jubileumboek. Gelukkig is nu zijn onderzoek naar afstamming en leven van de genoemde families in afzonderlijke vorm door het Goois Museum tezamen met 'Albertus Perk' gepubliceerd.

Gelukkig om twee redenen. Allereerst hebben de beschreven families een bijzondere invloed gehad op de ontwikkeling van (vooral het katholieke) Hilversum in de 19^e eeuw. Het boek beschrijft de achtergrond, levensbeschouwing en maatschappelijke invloed van de families en geeft daarmee een waardevolle, brede aanvulling op de kennis over deze elite.

Ten tweede is deze publicatie sterk genealogisch van aard. Genealogie (stamboomonderzoek) en familiegeschiedenis zijn terreinen waarop de historische kring zich niet vaak begeeft. P.W. de Lange heeft in het verleden wel over bijvoorbeeld de familie Keers gepubliceerd. Ook aan de arts Van Hengel en aan Albertus Perk zijn door onze vereniging afzonderlijke publicaties gewijd. Maar dat is al weer langere tijd geleden. Genealogie heeft vaak de bijklank van 'reeksen namen en data'. Wilfried Pott laat met deze publicatie zien tot welke boeiende geschiedschrijving juist genealogie kan leiden.

W. Pott. *Westfaalse handelaren vestigen zich in Nederland. De families Sinkel, Moormann en Ten Brink op buitenplaatsen in*

Hilversum. Hilversum, Goois Museum / historische kring 'Albertus Perk', 2000. 56 pp. Prijs: f20,00. Verkrijgbaar bij het Goois Museum.

CMA

Hilversum – Zoals het was

Op 21 oktober 1999 werd het eerste nummer van het verzamelwerk *Hilversum – Zoals het was* aangeboden aan burgemeester Ernst Bakker. Het was het eerste van in totaal achttien afleveringen die samengebonden in een fraaie donkerrode band de geschiedenis van Hilversum vanaf 1850 beschrijven. Onder supervisie van een deskundige redactie werd een aantrekkelijke publicatie verzorgd. Uitgeverij Waanders – die de uitgave initieerde in samenwerking met het Streekarchief voor het Gooi en de Vechtstreek en het Goois Museum – hanteerde dezelfde formule die het eerder had gebruikt voor *Ach lieve tijd, Het Gooi van de Gooiers* d.w.z. teksten royaal gelardeerd met beeldmateriaal, illustraties met uitvoerige bijschriften en kaderteksten die een eigen verhaal vertellen. Het belang van deze uitgave is gelegen in het feit dat de resultaten van eerder uitgevoerd onderzoek en nieuw onderzoek bijeen zijn gebracht in een samenhangend geheel en gepresenteerd worden op een voor het grote publiek toegankelijke manier.

Er is gekozen voor een thematische opzet. Elke aflevering behandelt een bepaald onderwerp. Zo wordt onder meer aandacht besteed aan het onderwijs, wonen, industrie, vrije tijd, kunst en cultuur en aan het dagelijks leven. Al bladerend door de verschillende afleveringen wordt duidelijk hoeveel schitterend beeldmateriaal voor deze publicatie bijeen is vergaard. Voor de geboren en/of getogen Hilversummer een herinnering aan hoe het ooit was en voor 'nieuwkomers' een document in woord en beeld dat laat zien hoe het dorp zich heeft ontwikkeld tot de 'stad' waarin ze nu wonen.

De serie beschrijft de geschiedenis van Hilversum vanaf ongeveer 1850. Waarom het midden van de negentiende eeuw is gekozen als beginpunt wordt summiër verantwoord op pagina vier van de eerste aflevering. Men stelt daar dat het dorp in die periode drastisch veranderde, maar licht dit niet verder toe. Een beknopt antwoord op die vraag geeft Jan van Herpen in zijn inleiding in de bundel *Hilversum anno 1850*. Hij schrijft: *De Gemeentewet van Thorbecke stond op stapel, Hil-*

versum kreeg zijn postkantoor, de eerste pogingen tot mechanisatie van weverijen werden ondernomen, de Groest werd bestraat, het onderwijs was in beweging, voor het eerst diende een bevolkingsregister bijgehouden te worden, (...) voor het eerst is er sprake van vervanging van de oliestraatlantaarns door gas-straatlanraarns en landbouw en nijverheid begonnen concurrerende activiteiten te worden in wat Hilversummers nu nog steeds het dorp noemen.

Hilversum – Zoals het was beoogt een ‘compleet beeld [te geven] van de wording van modern Hilversum. Zoals het was en werd’ (pagina vier eerste aflevering). Voorwaar geen eenvoudige opgave die men zichzelf stelt. Worstelend met de aan de auteurs toegemeten ruimte blijft het schrijven van een complete geschiedenis eigenlijk onmogelijk. Het komt dan neer op evenwichtig selecteren van het gevonden materiaal. Persoonlijke voorkeur en affiniteit zullen op de achtergrond daarbij een rol blijven spelen. Bladerend in de aflevering over het onderwijs viel bijvoorbeeld op dat de geschiedenis van de gemeentelijke HBS en het Gymnasium uitgebreid wordt behandeld, terwijl het bijzonder onderwijs er nogal bekaaid vanaf komt. Van het R.K. Lyceum voor het Gooi noemt de auteur nog de huidige naam. Van het Christelijk Lyceum in ’t Gooi vermeldt zij alleen de

oprichtingsdatum en de eerste huisvesting. De tegenwoordige naam – Comenius College – wordt nergens vermeld, terwijl dat toch ook een bekende naam is in de Hilversumse gemeenschap.

Met dit boek is historisch Hilversum weer een belangrijk en inspirerend document rijker. Door de gekozen formule en de leesbare teksten is een werk ontstaan dat de toegankelijkheid tot de recente geschiedenis van Hilversum heeft vergroot en dat eigenlijk in de boekenkast van iedere Hilversummer niet mag ontbreken. In de maand maart verschijnt het 18^e tevens laatste nummers, gewijd aan ‘Markante Hilversummers’ van de hand van Eddie de Paepe.

Hilversum – Zoals het was. Red. Karin Abrahamse, Siebrand Krul, Eddie de Paepe e.a. Zwolle, uitgeverij Waanders, 1999-2001. 18 afleveringen. Losse nummers f7,95. Nog verkrijgbaar bij de boekhandel.

WJD

